

Posudek na dizertační práci Markéty Mazákové Šetinové

Seznamování přes internet: Dopad online seznámk na hledání partnera

autor posudku: Martin Fafejta, Ph.D., FF UP Olomouc

Dizertační práce sestává z několika již publikovaných textů pospojovaných autorčiným doprovodným textem. V tom spočívá i první úskalí práce, text jako celek na sebe často nenavazuje, některé teze se opakují (viz např. velmi podobné pasáže na s. 3 a 14, či na s. 5 a 36, ale i na dalších místech textu), jiné se v práci objevují na jiných místech, než by pro porozumění textu bylo vhodné. Například až v závěru textu se autorka vymezuje vůči některým tezím evoluční psychologie, na kterých staví svou předešlou argumentaci. Mnohé z připomínek, které zde uvedu, vycházejí i z toho, že autorka některé termíny, které používá, nevysvětluje dostatečně a jejich vysvětlení musí čtenář dohledávat v různých částech textu, místo aby je autorka vysvětlila hned na začátku při jejich prvním použití.

Vhledem k tomu, že text dizertace není spojitým textem, bude můj posudek spíše genezí toho, jak jsem text četl a jak jej postupně chápal. Zároveň budu v posudku spíše kritický, byť text **doporučuji k obhajobě** – ostatně o kvalitě textu svědčí i to, že mnohé části výzkumu byly již publikovány v recenzovaných časopisech. Autorka tedy nechť bere posudek jako kritickou reflexi textu a výzkumu, jež obecně shledávám kvalitním, byť se s některými východisky neztotožňuji (a v závěru textu se k nim kriticky vyjadřuje i autorka – viz její odstup od evoluční psychologie). Zároveň mé připomínky vycházejí z toho, že jsem při četbě některých částí textu byl poněkud zmatený, neboť autorka nakládá s některými termíny jinak než já (resp. jinak než jsou užívány v sociologické tradici, ze které ve své badatelské práci vycházím já) – týká se to například termínů stukturní či strukturální omezení/faktory. Některé mé připomínky tedy nemusí pramenit z toho, že s autorkou nesouhlasím, ale že jsem některé termíny v momentě, kdy jsem si daný text označil jako problematický, chápal jinak, než jej chápe autorka. Některé z těchto poznámek jsem vložil do posudku, aby autorka viděla, že včasné neosvětlení termínů, které používá, může vést ke zmatení čtenáře.

Obecně lze říci, že na mnohé připomínky uvedené v tomto posudku autorka v dizertaci vlastně odpovídá, ale někdy pro mne ne dost explicitně (či dopodrobna) a někdy později v textu, než bych pro pochopení autorčiny argumentace potřeboval.

Připomínky terminologické

Autorčin slovník je někdy hodnotící či zavádějící:

- a) Na s. 24 se dočteme, že vztahy mezi Slováky a Romy „jsou dlouhodobě vyhrocené“. To patrně platí pro vztah slovenské majority k obyvatelům sociálně vyloučených lokalit, ale je velmi zavádějící mluvit o „vyhrocených“ vztazích mezi Romy a Slováky obecně, zvláště pro oblasti, kde vedle sebe žijí integrovaní Romové a Neromové. Autorka by měla používat méně hodnotící jazyk, respektive tam, kde ho používá, ho opřít o data a výzkumy.
- b) Na s. 115 autorka píše: „Ač ne všichni singles z mého vzorku nyní hledají vztah, naprostá většina z nich do budoucna s rodinou a převážně i s manželstvím počítá. Toto pozitivní nastavení odpovídá výsledkům kvantitativních studií zkoumajících postoje mladých Čechů a Češek k manželství a rodičovství (Hasmanová Marhánková & Kreidl, 2013; Šetinová & Klímová Chaloupková, 2019). “ V jakém smyslu jde o „pozitivní nastavení“? Z hlediska majoritních sociálních norem? Byť bychom se s takovým nastavením ztotožňovali, není v sociologické práci vhodné volit takto hodnotící slovník. Nebo autorka termínem „pozitivní“ měla na mysli něco jiného?

- c) Na s. 17 autorka uvádí: „Lidé málokdy hledají partnera účelově, seznámení je spíše vedlejší produkt jejich aktivit v rámci institucí a sociálních skupin, do kterých přirozeně patří [Kalmijn 1998].“ Nemluvil bych v tomto kontextu o přirozenosti. Osobně se domnívám, že v sociologických textech bychom měli termín „přirozený“ používat jen velmi opatrně a to především tehdy, mluvíme-li o biologické přirozenosti, v jiném kontextu je termín za zavádějící.
- d) Na s. 126 se dočteme: „Na druhou stranu je [tj. mladé uživatele seznamek] stále láká tradiční ideál manželství a rodiny, očekávání od mužů a žen se ve vztahu stále liší a i v moderním online seznamování se objevují tradiční gender vzorce.“ Z textu není zřejmé, zdali oněm mladým uživatelům jde explicitně o manželství, nebo do ideálu rodiny spadá i dlouhodobé partnerství. Na s. 128 pak autorka uvádí: „Zřídka se výzkumníci zaměřují na dynamiku párování před svatbou nebo kohabitací, především kvůli absenci dat.“ Dávám na zvážení, zdali by nebylo místo termínu manželství či partnerství, vhodnější v práci používat termín kohabitanice.

Co vše je dáno sociokulturně, co vše je dáno strukturálně či strukturně a co je individuálním rozhodnutím/preferencí?

Autorka v práci často mluví o strukturálních omezeních či strukturních faktorech. Přiznám se, že si ani po přečtení textu nejsem zcela jistý, jaké všechny faktory a omezení tyto termíny zahrnují. Patrně jde v jejím pojetí o omezení daná geograficky, fyzicky, formálně, legálně atp. Zde mé pochopení autorčiných tezí limitoval fakt, že až zhruba ve druhé čtvrtině textu, jsem si začal uvědomovat, že termín strukturální omezení chápe autorka jinak než já, nechápe jej tedy jako omezující diskurzivní struktury plynoucí z dominantních či hegemonních hodnot, norem, vzorců chování, přesvědčení atd., jak pracují s termínem struktura například autoři a autorky vycházející z (post)strukturalismu. Takto je nutno chápat i mé následující poznámky – nejde vždy nutně o kritiku či doplnění autorčiných tezí, ale především o mou nesnáz s tím, jak autorka používá termín strukturní či strukturální. Například po přečtení věty na s. 4: „Výzkum online seznamování může na tuto otázku poskytnout odpověď: seznamky odstraňují strukturní omezení a pomáhají rozlišit, jestli jde o reciprocitu nebo preference,“ jsem si poznamenal, že neodstraňuje všechna strukturní omezení, neboť zůstává jazyk (stylistika, rétorika), kterým píšeme, hodnoty, které preferujeme a hledáme u partnera, to vše je totiž následkem a výsledkem určitých strukturních (a sociokulturních faktorů). Vycházel jsem totiž z jiného chápání termínu „strukturní omezení“ než autorka.

Poprvé se termíny „strukturní“ objevuje v práci na s. 3, kde autorka mluví o „strukturních faktorech“, aby je na následující straně spojovala s „fyzickou blízkostí podobných partnerů, například díky seznámení ve škole nebo skrz další instituce“. Dále na s. 3 autorka zmiňuje další faktory, které vedou k seznámení: „Dalším jsou individuální preference jednotlivce pro vztah s partnerem, který mu je podobný. S takovým partnerem se lépe navazuje konverzace i vychovávají děti. Třetím faktorem je vliv sociálních skupin, které mají vlastní zájem na udržení koheze skupiny skrz manželství jejich příslušníků.“ Obecně lze ale říci, že vše zmíněné je dáno i sociokulturně (tedy pro mne strukturálně) - seznamujeme se sice na základě toho, v jakých sociálních skupinách se pohybujeme, ale v nich se velmi často ocitáme na základě toho, jaké normy, hodnoty atd. jsme si internalizovali v rámci procesu socializace. Fyzická blízkost, individuální preference a příslušnost k sociálním skupinám je takto často vymezena strukturálně, chápeme-li struktury v jejich diskurzivní, sociokulturní podobě. S některými lidmi se nemůžeme potkat nejen proto, že jsme se narodili a žijeme každý jinde, ale protože náležíme do úplně jiných sociokulturních vrstev – máme jiné ekonomické podmínky, jiný habitus, jiné preference a zájmy. A i když se s takto odlišnými jedinci potká(vá)me, neshledáváme je dostatečně atraktivními, a to na základě sociokulturních norem, které jsme si internalizovali, a z nich plynoucích strukturálních bariér – a možná si jich proto ani nevšimneme (viz experiment, kdy lidé nevnímali existenci lidí bez domova na ulicích). Takto jsou i osobní preference a atraktivita, na základě kterých si

vybíráme (hledáme) partnera, spoluutvářeny sociokulturně (strukturálně), neboť společnost nějak vymezuje náš zájem tím, že má své vlastní normy atraktivity (čili to, že někoho shledáváme atraktivním, není dáno pouze individuálně).

To, že je pro nás partner atraktivní (v nejširším slova smyslu, nemám na mysli pouze fyzickou atraktivitu) je často dáno jeho podobností s námi. A i to, co vnímáme jako podobné, tedy jaká podobnost je pro nás důležitá, je dáno sociokulturně. V některých kulturách může být stěžejní náboženství, v jiných jsou náboženské rozdíly spíše přehlíženy, podobné to může být s etnicitou, vzděláním atp., jak ostatně autorka uvádí na s. 26: „Do internetového seznamování se promítají známé šablony rasové hierarchie a v zemích s vyšší tolerancí vůči různým etnikům vidíme i vyšší ochotu uživatelů online seznamek komunikovat s lidmi jiných etnicit [Potârcă, Mills 2015].“ Zároveň i odlišnosti, které mají na první pohled jednoznačně biologický charakter, jako je například věk, mohou být fakticky i sociokulturní povahy, neboť jde o podobnost hodnotovou – jak píše sama autorka na s. 36: „Rovněž věk je důležitým jednotícím prvkem, který může sloužit jako ‚proměnná v pozadí, která silně determinuje chování, názory, hodnoty a postoje i sociální jednání‘ [Fučík 2006: 724]. Lidé často mají podobně staré přátele a partnery, protože taková lidé mají podobné zkušenosti, řeší stejné problémy nebo sdílí podobné hodnoty a také spíše budou sdílet stejný fyzický prostor.“

Na s. 17 pak autorka zcela explicitně odlišuje strukturální faktory a (individuální) preference, když píše: „Pokud by výběrové párování bylo ovlivněno především strukturálními faktory, a nikoliv preferencemi, v rámci seznamování přes internet by se nemuselo projevat nebo by mělo být slabší,“ jenže znovu můžeme dodat, že preference mohou být také dány strukturálními faktory, chápeme-li tyto faktory jako sociokulturní. V tomto kontextu je otázka, nakolik se odlišuje sociální tlak od individuálních preferencí. I když tyto dva faktory mohou být v rámci párování v rozporu (jak známe z nejednoho románu), v běžných sociálních situacích půjde většinou o soulad těchto faktorů (jak celkem přesvědčivě ukazuje ve svých dílech např. Peter L. Berger), neboť jedinci si povětšinou internalizují ve velké míře hodnoty, v rámci kterých byli socializováni. Ve skutečnosti tak sociální tlak vůbec nemusí přijít, neboť jedinec se neuvědomovaně ztotožňuje se základními principy, v rámci kterých byl vychováván. Autorka na téže straně píše: „Lidé preferují kulturně podobné partnery, protože s lidmi ze stejného kulturního prostředí je snadnější komunikace, trávení volného času i výchova dětí [Kalmijn 1994].“ Čili ano, osobní preference je ovlivněna strukturálně. Ovšem na s. 35 autorka znovu odlišuje preference a strukturu: „Z uzavřených sňatků není ovšem jasné, zda je toto párování výsledkem preferencí, či struktury.“ (s. 35) V tomto smyslu nemá smysl mluvit o skutečných preferencích v protikladu se strukturálními omezeními, jak píše autorka na s. 38: „Online seznamky zpravidla umožňují procházet profily všech uživatelů, tudíž by měly odrážet jejich skutečné preference, nikoliv důsledky strukturálních omezení.“ Preference totiž plynou ze strukturálních omezení, pokud chápeme tato omezení v jejich sociokulturní podobě.

Autorka by tedy měla explicitně vysvětlit, co všechno míní strukturálními omezeními a zároveň brát v potaz, že i taková strukturální omezení, jako je například fyzická (geografická) blízkost či vzdálenost, mohou být sociokulturní povahy a nemusí být jednoduché změnit je individuálním rozhodnutím (preferencí).

Etnicita, národnost, rasa

Podobně, i když v mnohem menší míře, bylo pro mne místy matoucí autorčino používání termínů etnicita, rasa a národnost. Na s. 24 autorka píše: „Je ale důležité mít na paměti, že definice etnicity je flexibilní a může se projevit v odpovědích respondentů: etnicky smíšená rodina se může považovat za Slováky, i když bychom ji mohli definovat i třeba jako romsko-maďarskou.“ Etnicitu je proto nutno v práci operacionalizovat a brát v potaz, že jedinci nejsou etnicky/národnostně/rasově odlišní, nevnímají-li tuto odlišnost, čili etnická/národnostní/rasová odlišnost neexistuje, není-li dané etnické/národnostní/rasové odlišení relevantní v rámci diskurzivních struktur, které si jedinec, v rámci společnosti, ve které žije, internalizoval.

Na s. 25-26 se pak dočteme: „[...] lidé mají pro partnera ze své etnické skupiny silnou preferenci i ve chvíli, kdy mají díky online prostoru k seznámení s různými etnicitami jednoduchý přístup. Individuální preference je v tomto případě zřejmě silnější, než jsou strukturální faktory. Ženy upřednostňují partnery stejné etnicity častěji než muži a vše nasvědčuje tomu, že do výběru partnera v online prostředí se promítá nejen homofilie, ale i rasová hierarchie. Výběrové párování s ohledem na etnicitu je natolik silné, že ho příliš neredukuje homofilie ve vzdělávání, ale pravděpodobně ho snižuje celková společenská otevřenost k jiným národnostem. Podobně jako tradiční výzkumy, i data z online seznamek ukazují rozdíl mezi deklarovanou postojovou otevřeností lidí a jejich reálným chováním na seznamce. Online data navíc ukazují, že se jedná o tytéž uživatele: v jednu chvíli zadají, že jsou mezietnickému kontaktu otevřeni, za pár minut už ale komunikují jen s lidmi stejné etnicity.“ Autorka zde jednak zaměnitelně používá termíny etnicita, rasa (použitím termínu rasová hierarchie) a národnost a navíc v souvislosti s připomínkami, které zmiňuji výše v posudku, nejde i zde o strukturální, ve smyslu sociokulturní faktor? Rasové/etnické/národnostní stereotypy a určité formy xenofobie (tedy strach z neznámého, cizího) mohou být neuvědomované, neboť si je internalizujeme již od raného dětství (jak o tom v souvislosti se svým vlastním latentním antisemitismem a výchovou v dětství mluvil např. T. G. Masaryk). Zároveň zpravidla tíhneme k lidem, kterým lépe rozumíme a jejichž chování je pro nás takto předvídatelnější – takto distance k lidem jiných etnicit/národností/ras nemusí být dána uvědomovaně a jedinec se s ní nemusí hodnotově ztotožňovat, ač ji v reálném životě v důsledku praktikuje. Nejde totiž o distanc primárně kvůli jejich etnicitě, ale protože jde o jedince z odlišné kultury, jejichž chování je pro dotyčného uživatele seznamky méně předvídatelné a méně srozumitelné. A naopak, je-li společnost tolerantnější k etnickým/národnostním odlišnostem, také to zpravidla znamená, že jsou si lidé odlišných etnicit/národností navzájem natolik podobní, že si lépe rozumí a jejich jednání je pro ně vzájemně srozumitelnější.

Evoluční psychologie

Autorka ve velké části textu argumentuje tezemi evoluční psychologie, aby se v závěru dizertace na tyto teze podívala kriticky. Toto kritické zhodnocení ovšem mělo přijít již na začátku dizertace, aby čtenář věděl, že autorka nakonec nepřijímá teze evoluční psychologie (resp. některých jejich proudů) nekriticky.

Evoluční argumentace, na kterou se autorka odvolává, vychází z toho, že lidé se chtějí biologicky reprodukovat. Ovšem na individuální rovině to rozhodně neplatí pro každého a vlastně i biologicky to nedává smysl. Pokud by cílem párování byla reprodukce, proč by po párovém (a sexuálním) životě toužili i lidé, kteří se reprodukovat nemohou, například z věkových důvodů? Sexualita a párování má i v mimolidském světě mnohé jiné (další) funkce než jen párování (viz např. výzkumy nedávno zemřelého Franse De Waala mezi šimpanzi bonobo). I autorka nakonec sama uvádí, že nelze redukovat hledání partnera na potřebu zakládat rodinu. Přesto se občas k této teorii vrací, když např. na s. 75 píše: „The support for evolutionary theory in our analysis is, therefore, fairly strong. Two interesting findings are noteworthy. First, in comparison to previous research, men were, from an

early age, very hesitant to contact older women.“ Ovšem o pár vět dále se můžeme dočíst následující: „Second, we observed older women around their mid-forties contacting significantly younger men. This tendency was visible in past online dating research (Rudder 2014; Skopek et al. 2011) but did not fully correspond with expectations from evolutionary theory.“ Čili evoluční teorie platí pro muže, ale ne pro ženy?

Je otázka, nakolik vůbec vycházejí z evolučních teorií a sociobiologie (kterou autorka v dizertaci též na několika místech zmiňuje), když i neplodní lidé chtějí navazovat vztahy (a žít sexuálně) a ne vždy je cílem celoživotního vztahu biologická reprodukce v rámci párového sexu (viz lidé neheterosexuální, asexuální atp.). Autorka sama píše mj. na s. 63 (i na několika dalších místech textu): „Evolutionary theory reduces dating to reproductive strategies. However, dating is a social behavior that takes place in a wider societal context, with individuals engaging in it to fulfill various needs—not limited to finding a life partner and reproducing.“ Přesto se autorka na s. 116 znovu k evoluční teorii vrací, když píše: „Tento jasný rozdíl v uvažování mužů a žen odpovídá očekáváním z evoluční teorie, která dává partnerské preference do souvislosti s odlišnými reprodukčními strategiemi (např. D. M. Buss & Schmitt, 1993; David M. Buss et al., 2001; Eagly & Wood, 1999). Zatímco muži u žen preferují mládí a fyzickou atraktivitu jako signál plodnosti a schopnosti pečovat, ženy zajímá mužův socio-ekonomický status, tedy schopnost zajistit budoucí rodinu. Tyto tendence jsou natolik univerzální a platné i v českém prostředí, že není překvapivá obava respondentů, že jejich nenaplnění negativně ovlivní jejich možnost založit rodinu (Hamplová et al., 2019; Katrňák & Fučík, 2009; Šetinová & Klímová Chaloupková, 2019).“ Ovšem je nutno argumentovat v sociologickém textu evolucí, když jde zcela evidentně taktéž o sociokulturní normu? Jde-li o sociologickou práci, nemá dle mého názoru valného smyslu odvolávat se na biologizující teorie v těch případech, kdy se můžeme odkázat na sociologická zjištění. V rámci sociologie jsme vědecky kompetentní, máme metodologické nástroje, v biologii či evoluční psychologii tuto vědeckou kompetenci postrádáme. Zde mi nejde o to zpochybňovat evoluční principy, ale mám za to, že bychom se měli primárně držet v mantinelech vlastní vědy, pokud i ta nám nabízí nástroje na vysvětlení daného jevu. Zároveň taková evoluční teorie, která úplně ignoruje jedince v nereprodukčním věku nebo neheterosexuálních orientací, je ze sociologického hlediska irelevantní. Pokud již pracovat s evoluční teorií, měli bychom brát v potaz tu, co bere v potaz jedince, kteří se biologicky rozmnožovat nemohou či jedince, kteří jsou neheterosexuální, tedy evoluční teorii, která není redukcionistická, to ale autorka říká až v posledních částech svého textu.

Výhody a nevýhody seznamek

Již na 1. stránce textu autorka píše o výhodách a nevýhodách internetových seznamek: „Mezi zásadní výhody online seznamek patří rozšíření příležitostí k seznámení a odstranění prostředníků ze seznamovacího procesu (Rosenfeld et al. 2019). Dalšími výhodami je efektivita a předpoklad, že uživatelé jsou single a otevření seznámení (byť toto neplatí univerzálně, někteří uživatelé seznamek mají jinou motivaci než vážné seznámení). Naopak za nevýhody seznamek lze považovat odosobněný přístup, který lidé často přirovnávají k nákupu na eshopu; bezpečností rizika a nárůst romantických podvodů; a zahlcení výběrem. Ze společenského hlediska se objevují otázky, zda seznamky nepodporují diskriminační chování, hlavně v etnitě, a jestli dále nerozšiřují sociální nerovnosti (Finkel et al 2012).“ Autorka by se ve svém dalším výzkumu mohla zaměřit i na aspekty, které zmiňuje ve své knize „Sexualita a sexuální identita“ (s. 105-109) a v tomto kontextu dále rozpracovat ty, které už zmiňuje ve své dizertační práci.

Autorka zmiňuje „zahlcení výběrem“. Neplatí pro svět internetových seznamek to, co Simon s Gagnonem nazývají „anomii z nadbytku“ (anomie of affluence)? Anomie z nadbytku je charakteristická pro konzumní kulturu, kdy je jedinec přesvědčován, že má téměř neomezený výběr statků a možností. Za této situace vlastně ani nikdy nemůže vědět, nakolik je jeho volba správná,

protože z toho, že je s daným „zbožím“ (berme tento termín metaforicky – zbožím může být i případný partner) spokojen, neplyne, že na „trhu“ (i tento termín chápeme metaforicky – trhem zde budiž míněna i seznamka) neexistují ještě lepší možnosti. Jedinec je tak hnán touhou zkoušet pořád nové a nové, až může nakonec rezignovat na jakoukoli další volbu s tím, že ani nelze vybrat správně. Na poli vztahů nás média sytí obrazy ideálních partnerů a romantické lásky nekonečné intenzity (viz i Illouz v knize „Why Love Hurts - A Sociological Explanation“) a někteří jedinci nejsou schopni ukončit proces hledání nových partnerů a nahrazování těch, kteří jim již zevšedněli (domestikovali se – viz dále v posudku).

Internetové seznamky také jedinci neumožňují zjistit, nakolik je pro ni druhá osoba tělesně přitažlivá. V tomto seznamování sice hrají velkou roli fotografie, ale ty mohou klamat a navíc se faktická tělesná přitažlivost neomezuje pouze na obraz. Jak se před setkáním se známostí z internetové seznamky obávají postavy z dánského dokumentu „Závisláci na lásce“ (Love Addict, 2011): „Co když se bude divně smát?“, „Co když bude vydávat zvláštní zvuky při jídle?“ V rámci seznamování a navazování vztahů sehrává důležitou roli spousta často nepostižitelných maličkostí. Na druhou stranu dává internetová seznamka jedinci o druhém množství informací, které při tradičním seznamování mimo internet nemusí dopředu vědět. Jde totiž o informace, které ne vždy lidé sdělují druhým, byť by s nimi měli dobré vztahy – některé internetové seznamky například vyhledávají potenciálního partnera i podle toho, jaký má vztah ke svým rodičům. Jak říká Illouz, romantická touha je postavena na spoustě nevědomých prvků, není racionální a nemůže být racionalizována. Ovšem seznamování přes seznamky má v sobě obrovský díl alespoň domnělé racionální volby, kdy můžeme odmítnout potenciálního partnera, aniž bychom jej kdy spatřili, jen na základě toho, že poslouchá hudbu, která se nám nelíbí, nebo neplánuje víc dětí než jedno. Ovšem hudební vkus nebo plánovaný počet dětí nemusí být při seznamování mimo virtuální svět podstatné a navíc právě v rámci dynamiky partnerského vztahu se mohou preference tohoto typu měnit.

Internetové seznamky vedou ke strategii výběru, který je postaven mimo jiné na domněle racionálním výběru ve smyslu hledání maximálních výhod a zisků a neustálém porovnávání několika potenciálních partnerů, respektive soupeření s potenciálními soky. Takto lze narazit na muže i ženy, kteří otevřeně udržují internetový vztah s více možnými partnery, což zdůvodňují právě tím, že si chtějí rozumně a co nejlépe vybrat. To udržuje jak je samotné, tak jejich nápadníky ve stálé nejistotě. Takto někteří lidé nemusí být schopni proces výběru nikdy ukončit a někoho si vybrat, protože každý vztah se časem rutinizuje, oslabuje se jeho romantická stránka a nově se objevivší objekt zájmu se tak může jevit mnohem zajímavější než ten předešlý.

Internetové vztahy navíc mohou vést k odsexualizování vztahů. Mnohé z nich jsou vztahy na dálku a jako takové jsou udržovány v romantické poloze, protože partneři se nevidají příliš často. Tyto vztahy „odmítají domesticitu“ (viz Illouz) a tak jsou i daleko méně tělesné – jejich netělesný romantický aspekt je v nich mnohem důležitější než sexuální. Takto se takové partnerství může snadno zborstit v momentě, kdy se má domestikovat, tedy když spolu pár začne trávit více času a poznává se v běžných každodenních situacích. I proto někteří lidé nakonec na seznamování i navazování vztahů rezignují. A když již někoho poznají, nespojují si s ním budoucnost, respektive bojí se uvěřit, že by jejich vztah mohl mít perspektivu a dostatečně do takového vztahu neinvestují svůj čas a další prostředky. Podle Illouz je součástí současných milostných vztahů nejen zklamání, ale přímo „očekávané zklamání“, narůstá počet lidí, kteří nejsou schopni uvěřit, že by jejich vztah mohl vydržet delší dobu, respektive že vůbec kdy najdou partnera, se kterým by prožili celý život. To může vést jak k vyhledávání krátkodobých známostí, jejichž hlavním cílem je pobavit se, tak k úplné rezignaci na hledání partnera. I to by bylo zajímavé studovat – ostatně jak píše autorka v závěru své práce (s. 135): „Bylo by skvělé jít nad rámec prvního kontaktu a pozorovat, jak párování funguje v dalších fázích interakce – jak pracují lidé s odmítnutím?“ A já bych dodal i to, jak sami odmítají.

Drobné připomínky k jednotlivostem

- a) Na s. 3 se dočteme: „Nižší míru etnické homogamie najdeme mezi migranty, jejichž víra nemá v Západní Evropě tradici (např. islám nebo hinduismus).“ Chce tím autorka říci, že homogamie je v tomto případě postavena na náboženství a ne na etnicitě, tedy že se lidé párují spíše na základě sdíleného náboženství než na základě sdílené etnicity? A znovu bych se v souladu s poznámkami výše zeptal, jak autorka v tomto případě operacionalizuje etnicitu.
- b) Na s. 20 autorka uvádí: „Nejvyšší míru homogamie nacházíme u uzavřených náboženských skupin, například u židů v USA (kolem 80 %) [...]“ Ne všichni američtí židé ovšem žijí v uzavřených náboženských skupinách.
- c) Na s. 38 je uvedeno: „Homofilie v tomto kontextu nevzniká z původní preference, ale důsledkem odmítnutí od ostatních.“ V tomto kontextu ovšem o preferenci jde, neboť se jedná o preferenci těch, co odmítají.
- d) Na s. 115 autorka píše: „Na druhou stranu, respondenti bez vyzvání reflektují i to, že sezdáný vztah není zárukou spokojenosti a že dlouhodobá kohabitační a manželství se nemusí v mnoha ohledech lišit.“ Respondenti se bez vyzvání (tj. aniž by byli vyzváni) hlásili k výše uvedenému, nebo jde o překlep a šlo o respondenty bez vyzvání?
- e) Na s. 116-117 se dočteme: „Překvapivý byl důraz respondentů na seberozvojový aspekt vztahu, který se ale objevuje i v zahraničních výzkumech a vypadá jako typický prvek partnerských očekávání mezi mileniály (Finkel, 2017; Perel, 2017).“ Proč překvapivý, když se objevuje i v zahraničních výzkumech?
- f) Na s. 131 autorka píše: „Tato pozorování můžeme dát i do souvislosti s narůstajícím počtem věkově netradičních manželství v Česku, kde pozorujeme čím dál více sňatků mladších mužů se staršími ženami.“ Bylo by vhodné to doložit statisticky.
- g) Na s. 36 autorka uvádí: „Jinak řečeno, možná by velké množství padesátníků v ideálním případě mělo zájem o krásnou mladou ženu, nicméně jen pro minimum z nich je takový svazek dosažitelný a ‚zbydou‘ na ně jen stejně staré ženy.“ Na individuální rovině to ovšem může být i naopak, nejenže by si padesátník uvědomoval, že by neměl na seznamce šanci uspět u ženy, která je o generaci mladší, ale mnozí muži by o to ani neměli zájem – alespoň co se týká perspektivy trvalejšího partnerství. Oproti tezi evoluční psychologie, nemusí mít (a často ani nemá) padesátiletý muž zájem zakládat rodinu (zvláště když v minulosti již nějakou založil), ovšem dá se očekávat, že o generaci mladší partnerka by o založení rodiny stála a takto se stává pro staršího muže z hlediska dlouhodobého vztahu neatraktivní.

Zároveň se může padesátník s takovou ženou pravidelně vídat, například v rámci jejich pracovních povinností, a na základě sdílených zájmů s ní naváže partnerský vztah, aniž by to původně plánoval. Takto, ač je seznamování v nevirtuálním prostoru omezenější, co se týká počtu potenciálních partnerů, může být více postaveno na náhodě, resp. může se více vymykat explicitně stanoveným osobním preferencím postaveným na racionální volbě. Na s. 60 autorka píše: „To illustrate, a man over 60 could have a strong preference to date a woman in her 20s, but if their social circles do not overlap and the man's preference is not reciprocated, such a couple is unlikely to form.“ Ovšem sociální prostory lidí odlišných generací se alespoň částečně protínají (třeba na již zmíněném pracovišti) a tak i lidé odlišných generací mohou navazovat partnerské vztahy – a možná častěji v nevirtuálním prostoru než v tom virtuálním (i to by stálo za výzkum).

Závěrečné shrnutí

Jak již bylo řečeno, **práci doporučuji k obhajobě**, i když by podle mého názoru měla více reflektovat jednak to, že osobní preference jsou provázány se sociokulturními očekáváními a to nejen na základě sociálního tlaku, ale mnohem častěji na základě norem, hodnot atp., které si jedinci internalizují v rámci své socializace (a tak jsou tyto preference mnohdy sociokulturní povahy), a dále by se práce měla na strukturální (strukturální) bariéry a faktory dívat více jako na faktory sociokulturní povahy. Autorka by také měla již v úvodu své práce kriticky zhodnotit redukcionistické teze určitých proudů evoluční psychologie a sociobiologie, které se dívají na párování primárně optikou reprodukce, což v každodenní sociální praxi ne vždy platí a i v případech, kdy lidé berou při navazování vztahů v potaz otázku biologické reprodukce, dají se jejich životní strategie pochopit a vysvětlit sociologicky – lidé jednají určitým způsobem, protože si internalizovali určité sociokulturní normy, hodnoty, vzorce chování atp. Nejde tu tedy o to odmítat teze evoluční teorie, ale pohybovat se v mantinelech vlastní vědy (sociologie), která nám dává metodologické nástroje, jak zkoumat lidské chování, které nelze vždy biologizovat (ač nijak nezpochybňuji, že člověk je živočichem, jehož chování je v mnoha ohledech konstituováno jeho biologickou tělesností a to samozřejmě i na rovině párování).

V Olomouci 4. dubna 2024

Martin Fafejta